

Tjenesteyteres holdninger til seksualitet

SPESIAL-
PEDAGOGIKK

Jarle Eknes
(Se presentasjon
foregående artikkel.)

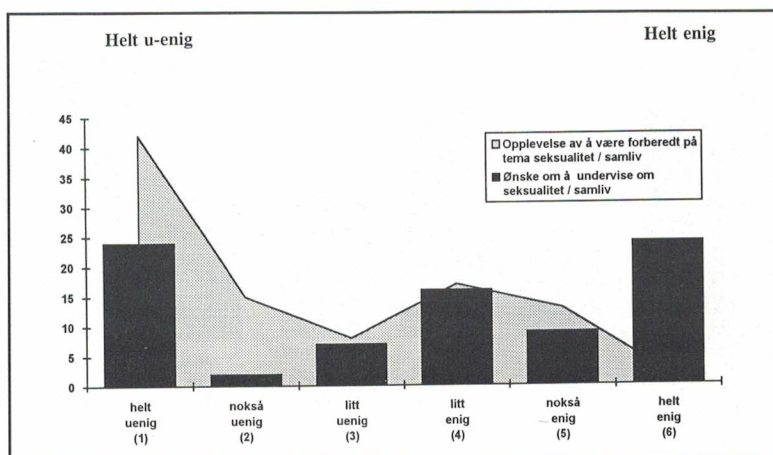
Ved Habiliteringsteamet i Buskerud er seksualitet og utviklingshemmede definert som et særlig satsingsområde. I forbindelse med kurs over temaet, har man i Buskerud latt tjenesteytere besvare noen spørsmål som kan fortelle om deres holdninger på dette området. Resultatene av undersøkelsen blir presentert i denne artikkelen.

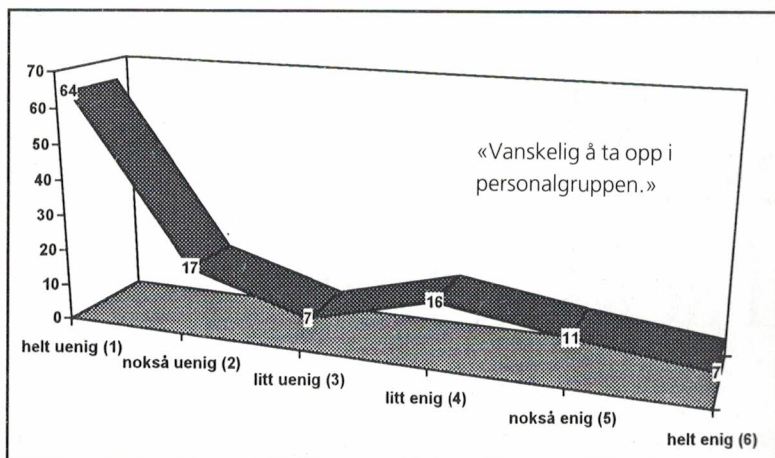
Undersøkelsen baserer seg på svar fra 45 lærere, spesialpedagoger og andre tjenesteytere fra Lier- og Røyken kommune. Samtlige personer hadde meldt seg på kurs om temaet, men besvarte spørsmålene før kurset startet. Etter som dette er personer som har vist interesse og engasjement for temaet i og med at de har meldt seg på kurset, er det grunn til å tro at svarene ville fordelt seg annerledes dersom også de som *ikke* hadde meldt seg på var blitt spurt. Ambisjonene våre i denne omgang har imidlertid ikke vært større enn å få tak i holdninger til temaet hos tjenesteytere med et visst engasjement knyttet til temaet seksualitet og psykisk utviklingshemmede. I undersøkelsen ble tjenesteyterne presentert for påstander/ut-sagn som de skulle ta stilling til på en skala fra 1 til 6, hvor 1 betydde «helt u-enig» og 6 betydde «helt enig». Alle tallangivelser i grafene er angitt i prosent.

FÅ ER SVÆRT GODT FORBEREDT

I grafen nedenfor ser vi hvordan tjenesteyterne har skåret sine egne meninger på spørsmålene «Jeg føler meg godt forberedt til å kunne ta opp tema innen seksualitet og samliv med de psykisk utviklingshemmede som jeg jobber med» og «Jeg kan godt tenke meg å undervise psykisk utviklingshemmede om seksualitet».

Vi ser at 42 % (kategorien «helt uenig») opplever at de er særlig lite forberedt på å kunne ta opp tema om seksualitet direkte med de psykisk utviklingshemmede de jobber med. Kun 2 % opplever at de er svært godt forberedt (kategorien «helt enig»). Slik jeg ser det, viser dette med all tydelighet at det er viktig å utvikle trygghet og kompetanse hos tjenesteyterne på dette området. Materialet viser også at ønsket om å drive opplysning og å undervise om temaet, er betydelig større enn kunnskapen og tryggheten de har pr. i dag. Mens kun 2 % føler at de er godt forberedt på temaet, svarer 24 % (kategori 6) at de er svært interessert i å undervise om temaet. Interessant nok svarer like

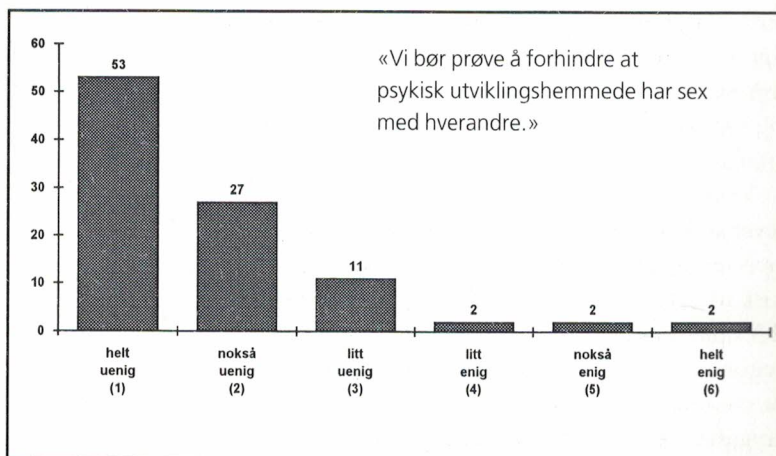

mange (24 %, kategori 1) at de overhodet ikke kan tenke seg å undervise psykisk utviklingshemmede om seksualitet. Slik jeg ser det, trenger ikke dette være et problem. Dette fordi ganske mange uttrykker ønske om det motsatte, og tross alt kommer de fleste barn og ungdom i kontakt med en rekke tjenesteytere. Således er mulighetene ganske store for at de utviklingshemmede kommer i kontakt med i hvert fall *noen* som er villig til å ta opp denne type tema.

Å SNAKKE OM SEKSUALITET

Et annet utsagn tjenesteyterne skulle ta stilling til, lyder «*Psykisk utviklingshemmedes seksualitet er et tema det er vanskelig å ta opp i personalgruppen*». Som vi ser av grafen oppe til venstre, er det et fåtall som opplever at det er et veldig vanskelig tema å ta opp. Det er jo svært positivt. Men om vi hadde gått inn med presise spørsmål knyttet til bestemte tema, er det ikke umulig at vi ville finne at enkelte sider ved seksualiteten er mer vanskelig å ta opp enn andre. Jeg kan også tro at det ofte er lett å snakke om seksualiteten på et litt overfladisk plan, mens det kan oppleves betydelig vanskeligere å gå i dybden på tema og planlegge konkrete tiltak eller reaksjonsmåter. Mange lar seg heldigvis likevel ikke stoppe av disse vanskelighetene.

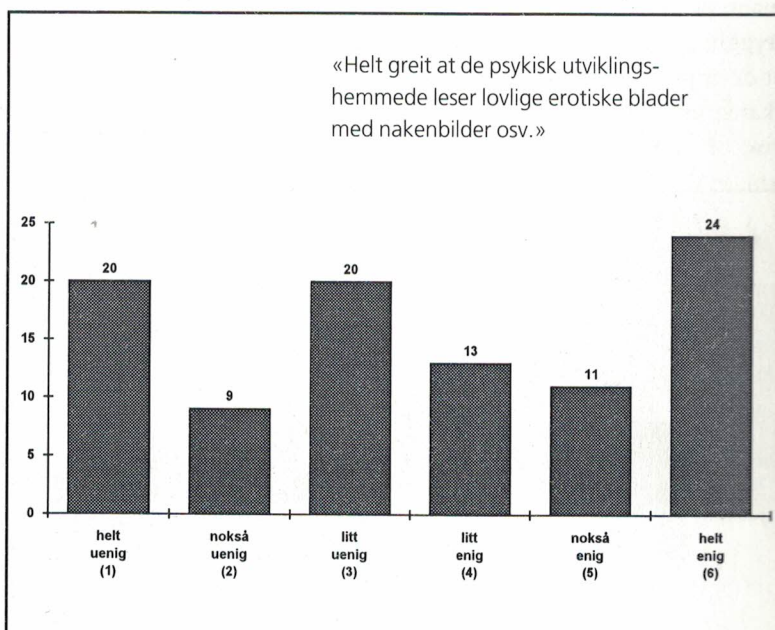
64 % er helt uenig i at det er vanskelig å ta opp tema om seksualitet med resten av personalgruppen, mens kun 7 % er helt enig.

HINDRE SEX?

På utsagnet «*Vi bør prøve å forhindre at psykisk utviklingshemmede har sex med hverandre*» skårer tjenesteyterne som vist i diagrammet (til venstre, midten):

Et overveiende stort flertall mener at vi ikke skal hindre psykisk utviklingshemmede i å ha sex med hverandre. Vi kan anta at det i svarene ligger slike forutsetninger som «at begge parter har lyst», «at det er lovlig» og «at det ikke strider mot kulturelle regler og normer som gjelder for resten av samfunnet». Ut fra min kliniske praksis vil jeg imidlertid hevde at det er langt mellom idealer og praksis, i dette tilfellet. Med det mener jeg at det er svært vanlig å legge hindringer for at psykisk utviklingshem-

mede skal ha seksuelt samvær med hverandre. Idealer er likevel et godt utgangspunkt for å endre praksis.

Et annet utsagn de tok stilling til, var: «*Det er helt greit at de utviklingshemmede jeg jobber for leser lovlige erotiske blader med nakenbilder osv. om de ønsker det (spørsmålene gjelder barn, ungdom i puberteten og voksne)*» (se nedste diagram forrige side).

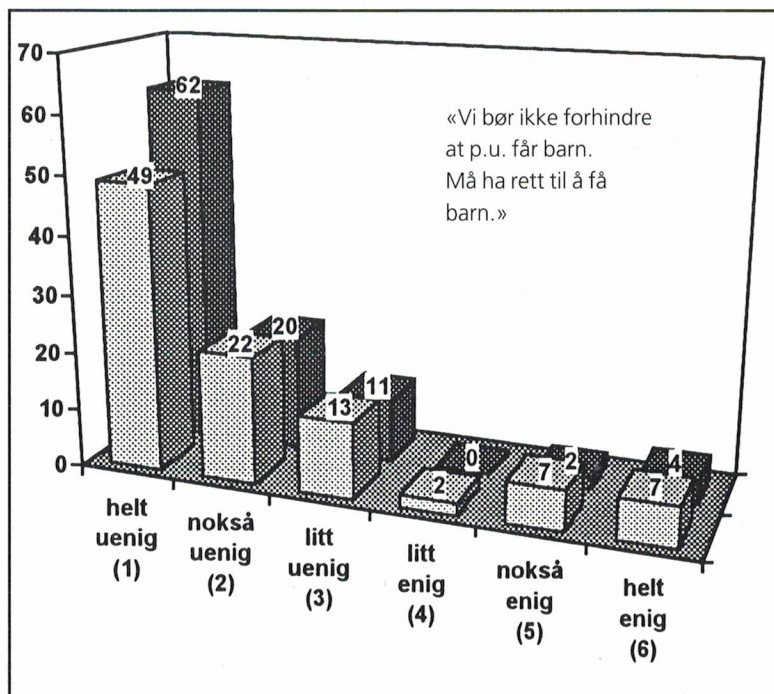
Hier fordelte svarene seg nokså jevnt. Det er ingen klar polaritet. Det kan godt tenkes at tallene gjenspeiler forholdet til erotisk litteratur generelt, og at svarene ikke ville sett særlig annerledes ut om spørsmålet gjaldt andre grupper enn psykisk utviklingshemmede. Materialet sier imidlertid ingenting om dette.

To andre utsagn tjenesteyterne tar stilling til er «*Vi bør ikke legge hindringer i veien for at psykisk utviklingshemmede skal lage barn sammen*» og «*Psykisk utviklingshemmede må ha rett til å få barn som alle andre*».

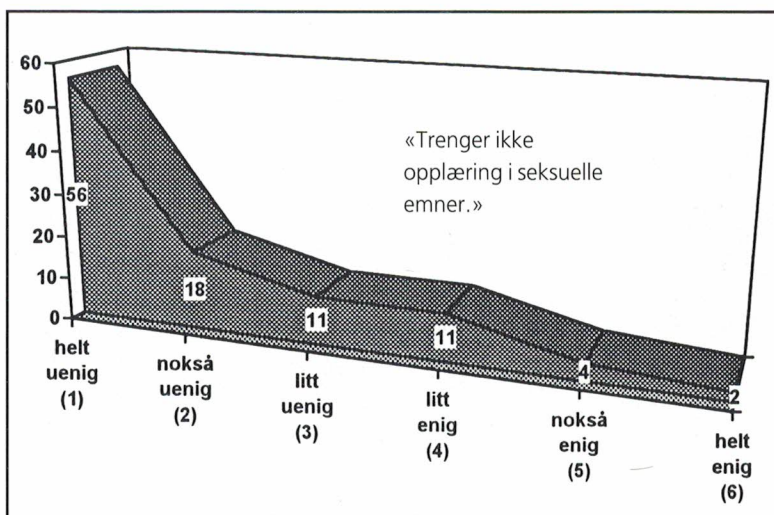
Det er – ikke uventet – relativt stor likhet i sikeren mellom disse to spørsmålene. Tilsynelatende virker spørsmålene ganske like, men vi skal merke oss at det går an å svare «ja» på at de må ha rett til å få barn, og likevel mene at de *ikke* bør få barn. Slik det er i dag, har de absolutt rett til å få barn, men det kan stilles store spørsmålsteget ved om de faktisk *bør* få barn. Ca. halvparten av tjenesteyterne mener at psykisk utviklingshemmede absolutt ikke bør få barn. Rundt 30 % er skeptiske til at de skal få barn, men avviser det ikke helt. Kun 4 % (2 personer) mener at vi ikke skal gjøre noe som helst for å hindre at psykisk utviklingshemmede skal få barn. Personlig tror jeg at betydelig flere tjenesteytere ville vært helt imot at psykisk utviklingshemmede skal få barn, dersom de kjente til det omfattende forskningsmaterialet som viser hvordan det går med barn av psykisk utviklingshemmede, samt hvordan det går med de psykisk utviklingshemmede i foreldrerollen.

Det siste utsagnet de tok stilling til, var «*Det de ikke vet, har de ikke vondt av; psykisk utviklingshemmede trenger ikke opplæring i seksuelle emner*».

56 % er helt uenig i påstanden om at psykisk utviklingshemmede ikke trenger opplæring i seksuelle emner. Tar vi også med de som er

nokså – eller litt uenig, kommer vi opp i 84 % som er uenige. 16 % er litt, nokså eller helt enig. Muligens arbeider noen av de som hevder at utviklingshemmede ikke trenger opplæring i seksuelle emner, med utviklingshemmede med særlig store lærevansker. Noen utviklingshemmede har så store lærevansker at det i blant vil være urimelig å prioritere opplæring i seksualitet fremfor andre satsingsområder. Likevel vil det som oftest være slik at psykisk utviklingshemmede vil profitere på opplæring i sentrale tema rundt seksualitet. Hva de bør lære seg, er

ikke gitt på forhånd, men bør spinne ut fra en individuell og helhetlig analyse.

SEKSUALITET SOM SATSINGSOMRÅDE

En gledelig overraskelse var det at godt over halvparten av tjenesteyterne opplevde at det overhodet ikke er vanskelig å ta opp spørsmål angående psykisk utviklingshemmedes seksualitet med personalgruppen. Det ser imidlertid ut til at det er vanskeligere å ta opp temaet med dem det først og fremst gjelder; de psykisk utviklingshemmede selv. 67 % føler ikke at de er forberedt til å kunne ta opp tema innen seksualitet og samliv med psykisk utviklingshemmede de jobber med, mens 33 % føler seg forberedt. Kun 2 % føler seg veldig godt forberedt. Dette indikerer at temaet bør gjøres til satsingsområde i større grad enn det har vært hittil. At vi setter

temaet på dagsorden og driver opplysende/opplærende virksomhet direkte overfor psykisk utviklingshemmede, vil kunne få flere positive konsekvenser. For det første vil vi kunne bidra til at utviklingshemmede får et bedre forhold til egen kropp og seksualitet, og at seksualitet blir en forlystelseskilde for dem i stedet for å være noe frustrerende, noe de ikke får til eller ikke forstår. For det andre vil vi kunne arbeide forebyggende i forhold til uønsket graviditet. Å satse på seksualopplæring betyr ikke at vi betrakter seksualitet som viktigere enn en rekke andre tema. Men dette er, sammen med andre tema, viktige deler av et menneskes liv, og har potensialer i seg til enten å bli noe positivt og ålreit eller noe negativt og problematisk. Vi kan bidra til at det blir mer av det første og mindre av det siste.

Hovedfag på Øverby

■ Øverby kompetansesenter kjøper komplett hovedfagsopplegg i spesialpedagogikk for 16 studenter.

Det er noe nytt når Universitetet på denne måten selger hovedfagsplasser og flytter undervisningen til kjøperens institusjon, sa professor Kjell Skogen ved åpningen av studiet ved Øverby kompetansesenter 9. august. Men de spesialpedagogiske kompetansesentrene er også i en hel spesiell situasjon etter at departementet la opp til at personalet ved sentrene skal ha hovedfag. Departementet har allerede kjøpt 100 studieplasser for hovedfagsstudenter ved Institutt for spesialpedagogikk, men ikke alle fikk plass eller hadde anledning til å ta imot dette tilbudet. Dette gjaldt blant annet en del av personalet ved Øverby. Derfor dette ekstraordinære tilbudet som har kommet til gjennom et samarbeid mellom Øverby kompetansesenter, styret for de regionale kompetansesentrene og Institutt for Spesialpedagogikk.

Fagkompetanse er flaskehalsen

Det er grunn til å tro at andre kompetansesentre vil kontakte Institutt for Spesialpedagogikk for å få et liknende tilbud på senter, men Kjell Skogen tviler på at det er kapasitet til å gi flere tilbud i første omgang:

– Vi rekker med å få andre henvendelser, men pr. i dag kan det være vanskelig å svare positivt på dem. Vi opplever i disse dager at det verken fins mangel på vilje eller økonomi når det gjelder å satse på en kompetanseheving innenfor spesialpedagogikken. Det som derimot mangler er kompetente folk til å undervise og veilede. Ved Institutt for Spesialpedagogikk har vi en ganske god oversikt over den samlede kompetansen på landsbasis. Så vidt vi kan se, er det pr. i dag neppe mulig å gi særlig mange flere tilbud enn de som allerede blir gitt, sier Skogen.

Håper på gevinst

Leder Arvid Karlsen

ved Øverby kompetansesenter er i alle fall fornøyd med å kunne gi sine ansatte dette tilbudet.

– Det er en solid satsing vi gjør når vi frigjør en så stor andel av personalet til videreutdanning, men vi regner med å få mye igjen for dette på et senere stadium. I tillegg til den kompetansen vi får direkte gjennom hovedfagsarbeidene, håper vi at det å ha en rekke studenter ved senteret vil virke inspirerende på hele fagmiljøet ved senteret og i regionen generelt, sier Arvid Karlsen.

Nye hovedfagsstudenter ved Øverby kompetansesenter samlet på Elton. Helt bakerst skimtes tre av personene som har ansvaret for at dette kan bli en realitet: Thomas Nordahl fra styret for de regionale kompetansesentrene, Arvid Karlsen fra Øverby kompetansesenter og professor Kjell Skogen fra Institutt for spesialpedagogikk.